

Νεανικές εξεγέρσεις, νέα ερωτήματα και νέα καθήκοντα*

ΑΥΓΗ της Κυριακής 12/4/09

Τα γεγονότα του Δεκεμβρίου συνεχίζουν να μας απασχολούν, όπως δείχνει η συνεχής αρθρογραφία ακόμα και από όσους γράφουν ακριβώς για να αναιρέσουν τη σημασία τους. Και καλώς κατά τη γνώμη μου συνεχίζεται η πολιτική μελέτη της νεανικής εξέγερσης. Είναι μάλιστα σημαντική χειρονομία αντίστασης η απόρριψη του στιγμιαίου χρόνου ενός γεγονότος, η άρνηση της παράδοσής του στο σχεδιασμό των συγκροτημάτων και των ΜΜΕ που αυτά ελέγχουν. Μιλώ για τη μετατροπή του γεγονότος σε θέαμα προς κατανάλωση και για την απάλειψή του από τη συλλογική μνήμη ή την ανάσυσή του από την εξουσία κατά το δοκούν. Σπεύδω να σημειώσω ότι ως Μαρξιστές/τριες είμαστε σε ριζική αντίθεση με τη μεταμοντέρνα αντίληψη, που κατά τον Fredric Jameson, θεωρεί ότι οι διάφορες ομάδες και τα κινήματα τους προκύπτουν και έρχονται να καλύψουν ένα υπαρκτό κενό, αυτό που άφησε η εξαφάνιση των τάξεων,¹ διότι δεν είμαστε διατεθειμένοι να απεμπολήσουμε την έννοια της τάξης ως το βασικό μεθοδολογικό μας εργαλείο (όπως και να συναινέσουμε στην απάλειψη της από τη γλώσσα, πράγμα που κατά τον Τσόμσκι έχει προ καιρού επιτελεστεί στην αγγλική). Στο άρθρο αυτό θα επιχειρήσω να καταγράψω τις δυσκολίες που έχει η ριζοσπαστική και ανανεωτική Αριστερά να κατανοήσει επαρκώς την εξέγερση θέτοντας πολλά ερωτήματα και κάποιες απαντήσεις.² Ελπίζω η γενικότερη συζήτηση να είναι απαλλαγμένη από ιδεολογικά και θεωρητικά ταμπού που υπαγορεύουν απαγορευμένες ζώνες σκέψης.

Στοιχειώδης καθήκον για τη δική μας Αριστερά είναι να κάνει «κοινωνιολογία.»³ Θεωρώ ότι η γενικότερη αμηχανία μας μπροστά στο γεγονός οφείλεται στο ότι βρισκόμαστε ενώπιον ενός νέου μαζικού υποκειμένου δράσης το οποίο, αν και προς τιμή μας ψηλαφίσαμε, συνεχίζει να μας διαφεύγει. Η στάση μας επιβάλλεται να είναι αυτή της αβεβαιότητας, της απορίας, προπάντων της διερεύνησης του κατά πόσον οι συνθήκες που κατέστησαν δυνατή την ανάδειξη του νέου υποκειμένου δράσης είναι ριζικές τομές στο ιστορικό προτσές, άρα και αυτό το ίδιο είναι δυναμικά επαναστατικό, όπως, για παράδειγμα, το «πλήθος» κατά τους Negri και Hardt.

! "# \$%& ' #, (# ')% *# ' μ ' +), + "&) ' # - ' # \$& ' &)" & . " # / & ;

Το νέο υποκείμενο δράσης είναι ταξικό χωρίς όμως να περικλείεται από την έννοια «τάξη», είναι πολιτισμικό χωρίς να ορίζεται μόνον από ποικίλες ταυτότητες, είναι νεανικό χωρίς να ερμηνεύεται μόνο από την ηλικία, κ.ο.κ. Στους δρόμους κατεβαίνουν μαθητές/τριες από τη μεσαία τάξη αλλά και από τα Δυτικά, φοιτητές/τριες, άνεργοι/ες, παιδιά από τα ΕΠΑΛ και από το Κολλέγιο, φρικιά, πρεκάριοι, επαγγελματίες, μετανάστες κλπ. Όπως έχει συμβεί ιστορικά στα κοινωνικά ξεσπάσματα, το υποκείμενο της εξέγερσης είναι ετερόκλητο, διαταξικό και αυθόρμητο. Αυτό όμως που το διαφοροποιεί από το παρελθόν και αναδεικνύει την ισχυρά μεταμοντέρνα υπόστασή του είναι ότι φέρει πολλαπλές ταυτότητες που μπορούν και συνυπάρχουν εναλλασσόμενες στο ίδιο άτομο. Η κουκούλα εγγράφει παραδειγματικά αυτήν την πολλαπλότητα, το γλίστρημα των ταυτοτήτων του φέροντος από μία θέση στην αντίθετη διότι «κουκουλώνει» τον αυθεντικό εαυτό (ή μάλλον την απουσία του) και αποκρύπτει την αστάθεια του νοήματος κάτω από τη κλασσική σηματοδότηση (αναρχικός, μπάχαλος, προβοκάτορας κλπ). Ο κουκουλοφόρος πιθανόν είναι μαθητής από τα Β.Π. , να «τη βρίσκει» στα Mall και επίσης να σπάει βιτρίνες. Σε αντίθεση με την τραγιάσκα σύμβολο της εργατιάς και των συνεπαγόμενων ταξικών ιδιοτήτων-αρετών, η κουκούλα σηματοδοτεί ακριβώς αυτήν την πολλαπλότητα στην ταυτότητα του ίδιου ατόμου ή σε πολλά διαφορετικά (ληστές, αντιεξουσιαστές, διαδηλωτές που σκεπάζονται για τα χημικά).⁴

Με κουκούλες και χωρίς, με βίαιο αλλά και ειρηνικό τρόπο, ενωμένοι από οργή, οι νεολαίοι διαδηλώνουν σε όλη την Ελλάδα και στην Ευρώπη. Η οργή πηγάζει από τη συνείδηση κάποιων και από την ενστικτώδη αντίληψη των περισσότερων ότι στον παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό το τέρας αρχίζει πλέον να τρώει τις δικές τους σάρκες και όχι μόνον του Άλλου ---μετανάστες και Έλληνες προς στιγμή επικοινωνούν ως θύματα εκμετάλλευσης. Θα μπορέσουν να συγκροτήσουν μαζί με άλλους και αλλού ένα παγκόσμιο υποκείμενο που θα αντικαταστήσει το προλεταριάτο; Θα μπορέσουν οι πολιτικές μίας θεσμικής δημοκρατίας να δαμάσουν την οργή, όπως και τα άλλα πάθη «κινητοποιώντας τα για δημοκρατικούς σκοπούς» όπως θα ευχόταν η Chantal Mouffe, έχοντας πλήρως εξαλείψει την ταξική πάλη από τη σκέψη της;⁵ Το ότι η προσφορά

κάποιων θεωρητικών στην κατίσχυση του νεοφιλελευθερισμού είναι η μέχρι τώρα επιτυχημένη προσπάθεια να κάνουν τον καπιταλισμό αόρατο, τη δε λέξη άγνωστη στους περισσότερους δεν σημαίνει ότι αυτοί οι περισσότεροι δεν υποφέρουν από τις συνέπειες της εκμετάλλευσης. Όσοι/ες διαδήλωναν με πάθος αδυνατούν να κατονομάσουν το παγκόσμιο σύστημα εκμετάλλευσης ως αιτία των «παθών» τους, και καταφεύγουν σε κάποιο «σύστημα» γενικώς, πράγμα που σημειώνει την απώλεια της ηγεμονίας της Αριστεράς άρα και την ανάγκη να την ανακτήσει. Οι «μπάτσοι» είναι οι ορατοί στόχοι διότι ως δύναμη καταστολής στην κυριολεξία ενσωματώνουν τη βαναυσότητα ενός καταπιεστικού συστήματος. Το θύμα, ο Αλέξης, μέσα από διαδοχικές ψυχολογικές ταυτίσεις γίνεται ο δικός τους και μαζί ο άλλος εαυτός. Επομένως η εξέγερση αναδεικνύει τη νεολαία ως μία σχετικά αυτόνομη κοινωνική κατηγορία (πορώδη, ρευστή, αντιφατική) στη βάση κοινών πολιτισμικών χαρακτηριστικών που προσδίδονται από την αντίθεση τους στο σύστημα.

Όμως το σύστημα δεν στοχοποιείται μόνο ως υπαίτιο της γενικής καταπίεσης και καταστολής των επιθυμιών (βλ. απάνθρωπο εκπαιδευτικό σύστημα), που η εφηβεία προσλαμβάνει με εξαιρετική ευαισθησία. Συνδέεται άμεσα και θεωρείται έστω και αορίστως υπεύθυνο για ένα μέλλον που στην καλύτερη περίπτωση ξεπροβάλλει θολό και αβέβαιο. Οι περισσότεροι/ες ξέρουν ότι θα ζήσουν χειρότερα από τους γονείς τους εξαιτίας της ανεργίας και των ευέλικτων εργασιακών σχέσεων. Επίσης ξέρουν ότι θα συνεχίζουν να ζουν στο πατρικό τους. Η νεανική φτώχεια είναι το άλλο πρόσωπο της οικονομικής και συναισθηματικής εξάρτησης από τους γονείς, μιας αργής και συχνά μη ολοκληρωμένης ενηλικίωσης με τραγικές συνέπειες για την αναγκαία ρήξη των νέων από το πρωταρχικό σύστημα εξουσίας που είναι η οικογένεια.

0# . +1. \$# & ' -2&\$# 3 *#-4 μ '5 6+#7)\$+2;

Το θέτω σχηματικά: να εξηγήσει ότι δεν υπάρχει κάποιο μεταφυσικό πράγμα, το σύστημα, που είναι κακό, αλλά ότι αυτό το πράγμα που είναι υπεύθυνο για την καταστροφή της ζωή των ανθρώπων λέγεται καπιταλισμός.⁶ Η εκμετάλλευση, η ανασφάλεια, ο φόβος για το μέλλον που οι νεολαίοι μοιράζονται με άλλες κοινωνικές ομάδες, αυτή η εμπειρία, έχει μια επιπλέον ιδιαιτερότητα

λόγω της ηλικίας: στο stage, στη μερική απασχόληση κλπ, που τους μετατρέπει σε πρεκαριάτο, προστίθεται και η επιπλέον ταπείνωση των πτυχιούχων να απασχολούνται σε θέσεις σαφώς κατώτερες από τα προσόντα τους. Η αίσθηση της αδικίας παροξύνεται από την Ελληνική ιδιομορφία που η νεολαία ζει από τα γεννοφάσκια της και που λέγεται αναξιοκρατία, νεποτισμός και ρουσφέτι.⁷ Από μικρή ηλικία ξέρουν ότι δεν θα επιβιώσουν εύκολα σε ένα καθεστώς γενικευμένης διαφθοράς και κοινωνικής αδικίας όπου οι ισχυροί δεν τιμωρούνται ποτέ. Οι συνήθως ύποπτοι είναι οι νέοι, οι φτωχοί και οι ανίσχυροι (μήπως η ευαισθησία στην αδικία εξηγεί και την ταύτιση με τον Αλέξη ως θύμα ενός μηχανισμού που ακριβώς προστατεύει τους ισχυρούς;). Η νεανική εξέγερση κατηγορήθηκε από την Κεντροαριστερά και την καθεστηκυία Αριστερά ότι εξέφρασε το θυμικό και όχι «ώριμα» αιτήματα και συγκεκριμένες διεκδικήσεις. Μήπως όμως θα πρέπει να αναρωτηθούμε γιατί τα πολιτικά «ανώριμα» πάθη αντιστέκονται τώρα πλέον στη συμπίεση τους από την ορθολογική διαχείριση της πολιτικής και επιστρέφουν εκδικητικά? Η ριζοσπαστική και ανανεωτική Αριστερά έχει καθήκον να πολιτικοποιήσει την οργή, ειδικά των νέων, ώστε η επιστροφή αυτή να μην πάρει την αρχαϊκή μορφή του καθαρού μίσους, αλλά να γίνει δύναμη επαναστατικής ανατροπής. Αυτό είναι δυνατόν εφόσον η Αριστερά συμβάλλει στη συμμαχία της νεολαίας με την εργατική τάξη.⁸

Οι δυσκολίες όμως είναι μεγάλες---αναφέρω ενδεικτικά τρεις: 1) Η απεύθυνση περιπλέκεται διότι το υποκείμενο διαχέεται σε διάφορα επίπεδα, συχνά αντιθετικά. Παράδειγμα, ο μαθητής της μεσαίας τάξης ενδέχεται να γίνει πρεκάριος, το πιθανότερο όμως είναι να κληρονομήσει το γραφείο του πατέρα του. Είναι δυνητικά μαζί μας ή όχι, παρόλο που δεν θα ανήκει στη γενιά των 700 ευρώ; Η ευκολότερη απάντηση στην ασάφεια και στη ρευστότητα του μαζικού υποκειμένου είναι αυτή που δίνει μία πολιτιστική Αριστερά, δηλαδή, η αποδοχή του πολύχρωμου πλήθους ως αθροίσματος επί μέρους ταυτοτήτων που μπορεί να συνυπάρχουν στο ίδιο πρόσωπο. Θεωρώ ότι μία τέτοια (ή μόνο αυτή) η Αριστερά δεν μας ενδιαφέρει.

2) Μπορεί ο ΣΥΡΙΖΑ να απευθυνθεί στη νεολαία της επισφάλειας εγκαλώντας την, με την Αλτουσεριανή έννοια, ως πρεκαριάτο, δηλαδή, ως μια

νέα, σύνθετη κοινωνική τάξη, αλλά ταυτοχρόνως αναγνωρίζοντας την ιδιόμορφη (ή καθόλου) σχέση της με την Αριστερά; Αυτό το πλήθος των ανθρώπων ακόμα δεν αναγνωρίζει τον εαυτό του ως τάξη στη βάση κοινών χαρακτηριστικών της «θέσης τους στην παραγωγή», και σε αντίθεση με το προλεταριάτο δεν επικαθορίζεται από αυτή. Δεν έχει σαφή γνώση των συμφερόντων και δικαιωμάτων του. Επομένως το στοίχημα είναι κατά πόσο η δική μας Αριστερά είναι σε θέση να μετατρέψει το νέο αυτό αντικείμενο εκμετάλλευσης σε επαναστατικό υποκείμενο ικανό να συσπειρώσει ένα μη-συνεκτικό πλήθος με αντιφατικές ιδεολογίες. Αυτό, εφόσον ως Αριστερά επιδιώκουμε την οργάνωση των επισφαλώς--ειδικά νεότερων--εργαζομένων σε σωματεία. Πρέπει όμως να αναγνωρίσουμε ότι η συνηθισμένη καχυποψία τους προς τις θεσμικές μορφές του συνδικαλισμού παράγει εναλλακτικές μορφές οργάνωσης στους χώρους δουλειάς, που συχνά βρίσκονται σε αντίθεση με παραδοσιακούς συνδικαλιστικούς κώδικες.

3) Η Αριστερά καθηλωμένη στο «φορντικό» μοντέλο λειτουργίας έως ενός σημείου μπορεί να παρακολουθήσει μορφές επικοινωνίας όπως το Διαδίκτυο, τα blogs, SMS κλπ. Οι ταχύτατοι, ευέλικτοι, και άυλοι αυτοί τρόποι ενημέρωσης και δικτύωσης, που δεν συνάδουν με το «βαρύ» και δύσκαμπτο κομματικό μηχανισμό, ενδεχομένως να μην είναι μόνον το μέσον. Ίσως η συμμετοχή σε αυτούς να συγκροτεί από μόνη της την ταυτότητα του χρήστη κατασκευάζοντας δεσμούς που μπορεί να είναι αποσπασματικοί αλλά δεν παύουν να είναι πραγματικοί. Επειδή βρισκόμαστε σε μία ιστορική φάση που συνοψίζεται από την κάθετη και πολυεπίπεδη ρήξη με το νεωτερικό παρελθόν η δική μας Αριστερά δεν δύναται ακόμα να πει «πρεκάριοι όλου του κόσμου ενωθείτε!». Δεν θα πρέπει όμως να παραιτηθεί από το αίτημα να εκπροσωπήσει κάποτε πολιτικά το νέο αυτό μαζικό, μη συνεκτικό και μη ενιαίο υποκείμενο, παρά τις δυσκολίες του εγχειρήματος. Η παραίτηση από ένα τέτοιο στόχο σημαίνει ή τον εκφυλισμό του υποκειμένου αυτού σε παροδικές εκρήξεις του θυμικού ή την παγίδευση του σε ένα «παιχνίδι» ταυτοτήτων, χειραγωγήσιμες από το σύστημα. Εξίσου πιθανό και απευκταίο ενδεχόμενο, που θεωρώ ότι έχει συμβεί σε κάποιο βαθμό, είναι επίσης η «παράδοσή» του σε αναρχικές συλλογικότητες που εξαιτίας των

